

ЧЕРНОМОРСКО-КАСПИЙСКИ АКЦЕНТИ НА ИЗТОЧНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Проф.д.ик.н Нина Дюлгерова

В началото на XXI век Черноморско-Каспийският регион се превръща в зона на межкултурно (междучивилизационно) взаимодействие, което невинаги кореспондира с фиксираните и признати държавни граници. Американският учен Л. Томпсън актуализира термина от военния и историческия речник *фронтиър* със съдържание, което дава възможност за формулиране на този специфичен по своята форма и съдържание процес, развиващ се в Кавказкия регион. Фронтиърът е „пространство, където се извършва взаимопроникване между обществата. Той се състои от три компонента: териториален елемент, зона или територия за разлика от точните линейни граници, човешкия елемент, първоначално състоящ се от отделни и съвършено разни общества, и елемент от процеса, в който отношенията между хората започват да се развиват и да приемат стабилна форма.”¹

Това определение дава възможност да се обосноват политико-икономическите и най-вече етно-националните параметри на черноморско-каспийската зона на въздействие. От друга страна то предполага търсенето на различни сценарии за преодоляване на напрежението, кризите и ескалиращите трайни конфликти.

Освен това чрез термина „фронтиър” се създава достатъчно солидна база и широко поле за действие при определяне на формите и възможностите за прилагане на ефективни мерки, способстващи за изграждането на демократични обществени структури в Черноморско-Каспийския регион. Един от възможните геополитически формати за сътрудничество включва страните от т. нар. „Голям Черноморски регион“, който обхваща шестте крайбрежни държави – Украйна, Русия, Грузия,

Турция, България и Румъния, както и Армения, Азербайджан и Молдова, а с някои уговорки – и Гърция. В този контекст Черноморският регион не се възприема вече като европейска периферия (особено след приемането на България и Румъния от 1 януари 2007 г. в ЕС), а като обединяващо звено на оста Каспийско море – Черно море – Европа. Той вече е „ос с непрекъснато нарастваща геополитическа важност в разширения Европейския съюз”². Неговото значение за такива актори като ЕС и САЩ се предопределя и от тяхната необходимост от диверсификация на енергийните доставки с цел намаляване на зависимостта от петрола, добиван в Персийския залив. Големи са надеждите, че чрез включването на Черноморския регион в европейската сфера на многостранно влияние ще се създадат подходящи условия за подпомагане на процеса на демократизация посредством провеждането на социално-икономически мерки, насочени към достигането на европейските стандарти в политически, икономически и социален план.

Разликите между Източна Европа и Черноморско-Каспийския район са големи, но главната прилика е във възможностите за демократическа интеграция и участие в система за колективна сигурност. Те се откриват благодарение на по-тесните взаимоотношения и последвалата интеграция в ЕС и НАТО, в качеството им на фактори за трансформацията в региона в посока либерално-демократично развитие.

Първото десетилетие на 21 век е характерно за Европа с няколко основни акцента: 1) източното разширяване на ЕС и НАТО; 2) увеличаващия се колапс в международноправното регулиране на установеното след Втората световна война европейско статукво; 3) възстановената чрез енергийното предимство глобална роля на Руската Федерация; 4) финансовата и икономическата криза, която до голяма степен унифицира проблемите във всички геополитически ширини.

През първото десетилетие на XXI век съвременното понятие на източна политика, още повече на Европейския съюз, вече е евразийска енергийна политика. Тя отразява засилващото се стратегическо противоборство Русия-САЩ. Държавите от ЕС в зависимост от своите интереси проявяват висока степен на мобилност в тактически план, но без да променят своята стратегическа перспектива. Това предопределя тяхната перманентна конюнктурна смяна на партньора в дихотомията Москва-Вашингтон. През последните години обаче тази мобилност е повече или по-малко константа в посока Москва от страна на Берлин, Рим, Париж.

Геоенергийният модел, който се очертава през последните години на първото десетилетие на 21 век, налага разширяването на съдържателната характеристика на термина „източна политика”, която има широк геополитически периметър.

През следващите години източната, или евразийската, политика на Европейския съюз ще продължава да се определя от политическите преговори и договаряния, които ще са и външната визия на разпределението на финансовите потоци и тяхното акумулиране, а също така визия и на мобилността в международната стратификация на геоенергийната сигурност.

За пореден път енергийната сигурност, превърнала се в елемент от бъдещата стратегическа визия на всяка една от тези международни субекти, очертава бъдещата визия на глобалното и регионално противопоставяне. Засилващата се зависимост от стратегическите суровини на енергийна Евразия и необходимостта от нови, ефективни и неподвластни на руския енергиен монополизъм, транспортни коридори, диктува новите правила на поведение и новите механизми.

През следващото десетилетие на 21 век обаче тези контури ще претърпят съществени изменения, които ще са подчинени на актуалните тенденции, чието начало е заложено през последните години. Тогава

центърът на глобалното противоборство се очертава в евразийския регион, но в много по-широки граници - Кавказ, Централна Азия, Китай, Персийския залив, Близкия изток. В тази сфера на сблъсък енергетиката и сигурността вървят ръка за ръка и те ще очертават дневния ред на света. В тези географски параметри конфигурацията ще се определя вече не толкова от държавите-производителки, колкото от страните, концентрирали на своя територия голям брой транзитни суровинни коридори. В настоящия момент такава държава е Турция, която осъзнава много добре това преимущество и залага на него.

Конкуренцията с Турция в Черноморско-Каспийския регион, независимо от тяхното стратегическо сътрудничество, както и засилващия своите позиции на азиатския континент Китай, предопределят посоката на енергийната политика на Русия. Москва е ориентирана към активна енергийна диверсификация към Европа и Черноморско-Каспийска Евразия, където тя е глобална и регионална сила. Битката за диверсификация на енергийните доставки и трасета се развива под знака на руските и европейско/американските проекти, които плътно обхващат Каспийско-Черноморския ареал. Той вече включва не само традиционните Централна Азия и Кавказ, но в пълна степен и Балканския регион като неотменна част от нефто-газовите маршрути. Все по-често в политическото и медийното пространство имена като „Южен поток“, „Северен поток“, „Бял поток“, „Набуко“ се превръщат в ключови символи, обединяващи в себе си геополитическите акценти, противоборства и тактически или стратегически победи. Едва ли има в международен план политик и дипломат, който да не е изкушен от енергийните проекти, обединяващи/разединяващи държавите, управляващите елити, вътрешната и международната опозиция.

Това десетилетие завършва със засилващи се тенденции към дългосрочно стратегическо обвързване чрез енергийните диверсификации

в дихотомията Изток-Запад, което определя и геополитическото позициране на европейските и евразийските държави и водещи международни организации. Енергийната зависимост на Европа от руските и азиатските източници на стратегически суровини очертават сложната симбиоза на европейско-евразийски отношения. В тази система се засилва тенденцията към фрагментиране на политическата мозайка. Екипната игра все още е актуална, но се наблюдават тенденции към солови изпълнения, които още повече усложняват дейността на системата Изток-Запад. Все повече се засилва зависимостта на Европа от Черноморско-Каспийските участници в геоенергийната игра, в която все по-често се размиват понятията за победа и загуба.

¹Thompson L. A History of South Africa. Yale University Press, 2001. P. 18.

² EU Commission, Press Release, IP/01/1531, Brussels.

<http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/01/1531&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>. 31.10.2001.